

Ofisi e mabidi e nolofatsa dikopo tsa naha

Leqephe 2

Lefapha la Merero ya Lehae le ntlafatsa ditshebeletso bakeng sa bohle

Leqephe 4

E na le Dipapatso tsa Mesebetsi Kahare

Mmuso o thehela pitso ya Eersterust tsebe

More Matshediso

Mmuso o tiisitse ka ho kena ka setotswana ha ho fluwa thusong ya metse e kopang thuso mme motse wa Eersterust, o botjhabela ho Pretoria, le ona ha o a kgeswa.

Moporesidente Jacob Zuma o sa tswa etsa Pitso le motse oo e le ho bontsha boikitlaetso ba mmuso twantshanong le bokgoba ba dithethefatsi le tahi mmoho le ntshetsopele ya batjha, Eersterust le dibaka tse haufi le yona.

Pitso ena e file Moporesidente tsebo e batsi le kutlwisiso ya mathata a tobaneng le setjhaba.

Ke phephetso tse ngata tse tobileng setjhaba sena, ho tloha bokgobeng ba dithethefatsi le tahi le baabi ba dithethefatsi sebakeng seo ho ya meputsong e tlase le botlokotsebung bo phahameng mmoho le ho hloka mosebetsi, e leng ntho tse amang hampe batjha le batho ba bang ba labalabelang bophelo bo betere.

Ho ya ka baemedi ba motse, bothata ba dithethefatsi bo ama batjha ba 15 000 – haholo baithuti ba qetellang ba nyahladitse sekolo.

Mopresidente Zuma o itse mapolesa a na le matsholo a tobaneng le barekisi ba dithethefatsi, baabi ba tsona, le botlokotsebe bo bong bo amang setjhaba seo.

“Ha jwale ho se ho entswe matsholo a 69 a mahlale a botlokotsebe sebakeng seo mme a entse ho tswarwe babelaelwa ba 55 ba rekisang dithethefatsi. Ho feta moo mapolesa a sebedisana le mekgatlo ya setjhaba e kgahlanong le dithethefatsi le dilekane tsa

Moporesidente Jacob Zuma o ile a etela Eersterust, e botjhabela ho Tshwane, ho sebetsa le setjhaba e le ho fumana ditharollo tsa mathata a bona.

tshireletsoya setjhaba ho etsa matsholo a temoso kgahlanong le dithethefatsi mmoho le botlokotsebe ka kakaretso motseng oo...”

Moporesidente o ile a tlatseletsa hape ka hore Toropo ya Tshwane e ngodisitse malapa a futsanehileng a 1 024 ho tswa motseng oo, e leng a neng a fumana ditshebeletso tsa mantlha mahala, mme leetong le neng le tshwerwe ka Phupu, Toropo e ile ya thusa hape malapa a 187 a hloakang thuso.

“Toropo hape e sa tswa fana ka R100 000 Ditsing tse pedi tsa Ntshetsopele ya Thuto ya Bana motseng oo,” ho tjholo Moporesidente Zuma.

Pele ho Imbizo ya Moporesidente, matona

a itseng a ile a etela sebaka seo ho sebetsa le setjhaba ho fumana tharollo ya diphephetso tse tobileng.

Letona la Lefapha la Ntshetsopele ya Setjhaba Bathabile Dlamini, o ile a bua le baahi ka Letsatsi la Matjhaba le Kgahlanong le Bokgoba ba Dithethefatsi le Ho Hahlaudisa Batho ntle le Molao moo batjha ba bang ba ileng a dumela hore ba tsuba “nyaope” – motswako wa crystal meth, heroin le matekwane.

Letona Dlamini o itse lefapha le tla thusa batjha le ba ise ditsing tse pele tsa tlhabollo ya dithethefatsi hara naha, empa a ba kopa ho lwanela ho kgutlela metseng ya bona e le batho ba betere.

Modulasetulo wa Komiti ya Eersterust ya Lehae e Kgahlanong le Dithethefatsi, Desiree Fischer, o itse komiti e entse leano la ho thusa ho boloka maphelo a ba nang le bofokodi.

THUTO KE SEBETSA

Letona la kantoro ya Moporesidente Lefapheng la Merero, Bodisa le Tlhatlhobo ya Tshebetso, Jeff Radebe, le yena o sa tswa etela sebaka seo haufinyane mme o ile a kgothaletsa baithuti ho sebetsa ka thata sekolong, le hara diphephetso tseo ba di tobileng.

“Thuto e tla le fa monyetla wa ho ba betere ho feta batswadi ba lona, mme boikarabelo ba lona ke ho tiisetisa hore le tle le be baahi ba tswetseng pele le baetapele ba kamoso,” o ile a tjho jwalo.

Letona le ile la etela Sekolo se Bohareng sa Eersterust le Sekolo se Phahameng sa Prosperitas ho mamela le ho utlwisisa mathata ao baithuti le matitjhore ba tobaneng le ona. O ile a kopa baithuti hore ba se shebane le tse mpe tikolohong empa ba shebane le tse ntle bophelong.

“Ha ditoro tsa lona tsa bokamoso bo tjhabileng di le susumetse. Le tshwanela ho labalabela ho ba se itseng bophelong. Le flameha ho labalabela ho ba matitjhore, baoki, dingaka, boramahlale, ditsebi tsa sekapakapa jj. Afrika Borwa e na le dibaka tse ngata ho seo o batlang ho ba sona,” o tjholo jwalo.

Letona Radebe hape o ile a kgothaletsa baithuti hore ba kene ho tsa kgwebo hore ba tle ba be le kgwebo tseo e leng tsa bona ba tsetele metseng eo e leng ya bo bona.

> E tswela pele leqepheng la 2

Boemafofane bo phahamisa moruo wa Kapa Botjhabela

Vuyo Bathembu

Boemafofane bo ntlafaditsweng ba Mthatha, bo nang le moaho o motjha le sebaka sa ho fihla le ho tloha sa difofane o bitsang R700 milione, bo tla fetola moruo wa sebaka seo le ho etsa mesebetsi e mengata.

Tonakgolo ya Kapa Botjhabela, Phumulo Masualle, o sa tswa bontsha baqolotsi ba ditaba hore boemafofane bona bo se ntse bo tlo fela mme a beha la 30 Mphalane e le letsatsi la pulo ya semmuso ya setsi sena sa tjebeho e ntjha.

Boemafofane bo ntlafaditsweng ba Mthatha bo ne bo lebelletswe ho bulwa semmuso ka Mmesa, empa boitseki ba indasteri ya ditshepe le pula ya medupi di bakile tieho.

Boemafofane bona bo karolong e ka botjhabela ya Kapa Botjhabela, sebaka se ruileng setso seo ebileng se nang le Wild Coast, e etelwang kgafetsa ke bahahlaudi ba kwano lapeng le ba matjhabeng.

Mabala a manyane a boemafofane a ne a etsa beng ba difofane ba se kgahlehe.

Airlink, e leng yona feela e sebeletsang Boemafofaneng ba Mthatha, e na le difofane tse yang Johannesburg feela. Empa tsena tsohle di tlo fetoha. Mmuso wa porofense o tshepa haholo hore ke difofane tse ngata jwale tse tla fofa ho tloha le ho ya Boemafofane ba Mthatha, ka mora ntlafatso ena e kgolohadi.

Boemafofane bona jwale bo se bo lekanela difofane tse kgolohadi, mme e se le bapalami ba 36 200 ba seng ba ile ba fihla moo ho tloha ka Mmesa selemong sena. Dintlafatso tsa boemafofane bona di kenyeletsa dibaka tsa ho phomola tsa bapalami, mabenkele a ho jella, le dibaka tsa ho sebetsa tsa dikhamphani tse ding tsa difofane. Ho na le moaho wa khirisso ya dikoloi, mmoho le dibaka tsa ho paka le ho hlatswetsa makoloi.

Polokeho le yona e ntlafaditswe, haholo ho thibela diphoofole tse sollang, ebile ho na le mabone a matjha a ho thusa ho re sefofane se fihle fatshe, a fihlellang maemo a matjhaba a phofiso ya difofane.

Boemafofane ba Mthatha ke karolo ya lenane la mmuso la meralo ya motheo mme e ile ya

etswa ka tlasa thuso ya ditjhelete e tswang Bopresidenteng tsamaisong ya pele. Mohato o latelang ke ntshetsopele ya meaho ya diofisi le setsi sa mabenkele le sa ho phomololela sebakeng sa boemafofane se sa lokelang difofane, tse tla kenyeletsa hotele le khonferense.

Nakong ya kaho ho entswe bonyane mesebetsi e 223 mme ba ka bang 120 ba bona e ne le batjha. Setho sa Lekgotla la Phethatso la Dipalangwa Kapa Botjhabela, Weziwe Tikana, o itse Boemafofane bo bohlohadi ba Mthatha bo ne bo hloka hahala bakeng sa kgolo ya moruo le

bohahlaudi mme bo tla tshehetsa ntlafatso ya metse e mahaeng.

“Matsete ana a matjha a boemafofane a etsa phetoho e kgolo dibakeng tse neng di sa hlokomelaha tsa mahaeng a mehleng,” o tjholo.

Morero wa mmuso wa nako e telele e ne e le ho beha Boemafofane ba Mthatha e le “monyako” wa ho kena karolong e ka botjhabela ho Kapa Botjhabela. Sena se tla etsahala ka ho fetola boemafofane hore ebe setsi sa bapalami le sa ho tsamaisa thepa, bo be ho hokahanya dipalangwang tsa mebileng, tsa seporo le tsa moyeng.

Boemafofane ba Mthatha bo ka se ntlafatse moruo feela, empa le ho eketsa palo ya mesebetsi porofenseng.

DITABA TSE AKARETSENG

Naha e tliša menyetla setjhabeng sa Nodunga

Aaron Zulu, modulasetulowa Mokgatlo wa Nodunga wa ba kopanetsweng Thepa, o tshwere dinarekisi tse tswang polasing eo e leng ya hae le ditho tse ding tsa setjhaba.

Noluthando Mkhize

Aaron Zulu (58) o ne a sa kgolwe hore letsatsi le tla fihla leo a tla kgutlela naheng eo a hlahetseng ho yona ka mora hore mmuso wa kgateello o qobelle yena le ba lelapa la hae hore ba tlohele lehae la bona.

Ka 1913, dikete tsa malapa a batho ba batsho di ile tsa qobellwa ho tlohela naha ya tsona ke mmuso wa kgethollo, ho latela Molao wa 1913 wa Batho ba Batsho wa Naha.

Ba ile ba amohuwa naha, malapa, bophelo, le seriti sa bona ka sehlooho mme ba qobellwa metseng e etseditsweng batho ba batsho kapa makeisheneng a sa rerwang hantle kapa a hlokanang ditshebeletso.

Ka 1994, mmuso wa demokrasi o ile wa ehlwa tlhokeho ya tlhabollo ya naha le temo e le karolo ya tshwarelano ya naha.

“Re ile ra tloswa ka mahahapa naheng ya rona. Mahae a rona a ile a tjeswa le dikgomo tsa rona tsa bolawa,” ho rialo Zulu.

Zulu ke e mong wa bakopi ba 76 000 ba boeleditsweng naha ya bona ka leano la mmuso la puseletso ya naha. Lefapha la Tlhabollo ya Dibaka tsa Mahae le sebedisitse tjelele e fetang R24.6 bilione lenaneong lena.

Zulu ke modulasetulo wa Mokgatlo wa ba Kopanetseng Thepa (CPA) wa Nodunga, o emelang malapa a 376.

Setjhaba sa Nodunga se sa tswa tekana tumello ya khiro ya dilemo tse 10 le khamphani ya ho phuthela le pampiri, Mondi, bakeng sa thekiso ya meru naheng ya dihektara tse 685, ya boleng ba R7.4 milione, ho ba thusa ka bokgoni bo hlokehang ho una molemo ya menyetla ya kgwebo ya lefatše la bona.

HO KENYA KOPO YA HO KGUTLI-SETSWA NAHA

Ka 2012, kamora dilemo tse fetang tse 17 ba leka ho kgutlisetswa naha ya bona, Nodunga CPA e ile ya kgutlisetswa dihektara tse ka bang 2 897.

“Ke ne ke sa kgolwe hore ka le leng ke tla kgutlela lehaeng la heso. Ke ne ke nahana hore ho fedile ka rona hobane re ile ra amohuwa tsohle tseo re neng re na le tsona,” ho tjholo Zulu.

Zulu le ditho tse ding tsa motse wa Nodunga ba ile a thakgola dikopo tsa bona ka 1995.

“Re ile ra ba le mathata a mmalwa, le setjhabeng, a ileng a baka tieho e itseng. Qalong re ne re sa tsebe hore na re ka ya kae ho kopa thuso ya ho kgutlisetswa naha ya rona.”

Zulu o re mosebetsi o moholo wa ho kgutlisetswa naha ya bona o qadile ka 2008 ha basebeleksi ba mmuso ba ne ba etela naha eo e neng e se e dula borapolasi kgafetsa, e le ho e lekola.

“Tsamaisong ena re ne re sebetsa le Komishene ya KwaZulu-Natal ya Ditokelo tsa ho Kgutlisetswa Naha. Ho ne ho le thata hobane ditho tse ding tsa setjhaba di ne di se di falletse mme di dula dibakeng tse ding, mme ra tlameha ho etsa dipapatso ho leka ho ba fumana.”

Komishene ya KwaZulu-Natal ya Ditokelo tsa ho Kgutlisetswa Naha e wela ka tlasa lefapha la Temothuo le Tlhabollo ya Dibaka tsa Mahae la porofense.

Kamora hore bakopi bohle ba Nodunga ba fumanwe, ba ile ba etsa Nodunga CPA.

“Re ile ra bitsa ba ka bang le tsebo ya dipalo kapa ya ho tsamaisa kgwebo hobane re ne re na

le maikesetso ka polasi eo. Re ditho tse supileng komiting.”

MENYETLA YA MESEBETSI

CPA e ile ya ngodisa Polasi ya Nodunga, e tsamaiswang ke balaodi ba bararo, ho etsa hore setjhaba se laole kgwebo ya naha ya sona eo ba e kgutliseditsweng.

Polasi ya Nodunga hape e fumane R17.8 milione ho tswa Leano la Tlhatlhobo ya Ditjhelete le Ntshetsopele (RADP) la lefapha, e ileng ya qala ho kena ka 2009.

RADP e fana ka thupello le ntshetsopele bathong ba kgutliseditsweng naha ke lenaneo la tlhabollo ya naha.

“Ha re se re kgutliseditse naha ya rona semolao ka 2012 re ne re se na letho la ho tswelapele ka polasi kapa ho qala kgwebo. Dipolasi tseo di ne di le maemong a mabe haholo, di bile di se na motlakase.”

Kajeno Polasi ya Nodunga e hlalisa mmoba, dimango, dinarekisi, dilitjhi le matokomane a macadamia.

Ke ditho tse 239 tsa setjhaba tse sebetsang polasing mme tse 42 ke basebetsi ba nakwana.

HO TSETELA SETJHABENG

Ntle le ho fana ka menyetla ya mesebetsi, Polasi ya Nodunga hape e fana ka diyunifomo dikolong tse hlano, bakeng sa baithuti ba 1 500 selemo ka seng.

“Re ile ra bona ho hloka hla ha ho ntshetsa dikolo pele ka ho aba yunifomo sebakeng sena. Re thusa hape ka mefuta ya dipapadi le diyunifomo tsa tsona hore bana ba rate sekolo le ho feta.”

Polasi ya Nodunga hape e thusa malapa a futsanehileng. E ba ahetse matlo hape e ba fa divautjhara tsa ho reka dijo.

“Ha jwale re se re ahile matlo a mararo bakeng sa ditho tsa motse. Baahi ba dumelletse ho etsa dikopo tsa ditlhoko tsa bona. E ka ba eng kapa eng, ho tloha ho thusweng ka lepato kapa tjelele ya ho ba kenya sekolo. Re lekola dikopo tsena mme re be re thusa moo re ka kgonang.”

Selemong se fetileng sa kgwebo sa ditjhelete, e entse R17 milione, eo boholo e neng e tswa ditoneng tse 36 tsa mmoba o hlahisitsweng.

KELETSO HO BAAMOHEDI BA BANG BA NAHA

Zulu o re ho ba molemi ya atlehileng o tlameha ho ba le lerato.

“Phaello tsa kgwebo e teng, empa o hloka ho ba le mamello. Hape o hloka ho tseba ho tsamaisa kgwebo le ho tseba ditjeho tsa tsamaiso ya polasi.”

O ile a eketsa ka hore baamohedi ba tshwane-la ho kgona ho sebetsa mmoho e le ho netefatsa hore ba una molemo polasing ya bona.

“Kgwebo ya temo e ke se sebetse ha le na le diqwaketsano tse ngata.”

Jabulani Dube, molaodi wa ditjhelete, o re baamohedi ba tlameha ho rupellwa pele ba fuwa taolo ya naha. “Re ne re na le tsebo ya temo ya mmoba, e leng ntho e ile ya thusa haholo. Hape re ka rata ho tataisa batho ba qalang ho kena kgwebong eo.

[Mmuso o thehela pitso ya Eersterust tsebe]
> E tswelapele ho tloha leqepheng la 1

Motlatsaletona la kantoro ya Lefapha la Merero, Bodisa le Tlhatlhobo ya Tshebetso le Ntshetsopele ya Batjha, Buti Manamela, o ile a etela Sekolo sa Poraemari sa Nantes, se Eersterust ho kgothaletsa baithuti ho shebana le thuto tsa bona le ho hlokomela tikoloho ya bona.

O ne a etetse sekolo ho lema meroho le difate tsa ditholwana serapeng mme a kgothaletsa baithuti ho kena sekolo le ho hlokomela tikoloho ya bona, mme ba qale ka serapa sa bona se setjha sa meroho le difate. Meroho le ditholwana tse tswang serapeng di tla thusa ho tlatseletsa phepo ya sekolo ya dijo, e fepang bana ba ka bang 400 ka letsatsi.

Motlatsaletona o ile a bua ka taba ya hore batjha ke bona ba ka ahang Aforika Borwa e betere.

Ofisi e mabidi e nolofatsa dikopo tsa naha

Noluthando Mkhize

Kantoro e mabidi ya kgutlisetso ya naha office e tla hahlaula KwaZulu-Natal (KZN) le Kapa Botjhabela ho nolofatsa tsamaiso ya dikopo tsa naha.

Kantoro ena, e leng bese, ke karolo ya Leano la Mmuso la Puseletso ya Naha.

Tsamaiso ya dikopo tsa naha e etsa hore batho ba ileng ba lelekwa ka dikgoka naheng ya bona ka tlasa kgateello ya kgethollo hore ba etse dikopo tsa naha.

KZN e na le kantoro tse pedi feela tsa dikopo tsa naha, di Pietermaritzburg le Vryheid, mme kantoro e tsamayang e tla thusa batho ho etsa dikopo haufi le mahae a bona.

Bese ena e tla arolelwana pakeng tsa Kapa Botjhabela, e nke dikgwedi tse tharo porofense ka nngwe.

Setho sa Lekgotla la Phethahatso sa Temothuo le Ntshetsopele ya Mahae sa KZN Cyril Xaba o re bese ena e na le marangrang a dikgokahanyo ho tsamaisa dikopo ka thekenoloji.

“Mmuso o dumela haholo hore tsela ena e tla sebetsa kapele haholo hobane dikopo tsohle di tla etswa ka marangrang a kgokahano,” o

tjholo jwalo.

Ngwahola ka Hlakola Palamente e ile ya fetisa Molawana wa Tokisetso ya Puseletso ya Naha, o ileng wa bula dikopo tsa naha botjha dikopo tsa puseletso ya naha.

Nako e ntjha e behilweng e ekeleditswe ho ya ho 31 Tshitwe 2018 bakeng sa batho bohle ba ileng ba amohuwa naha ya bona ka mora la 19 Phupjane 1913.

Lenaneo lena la puseletso r le fane ka nyehe-lo palong e ngata ya mahlatsipa a amohuweng naha ya bona ba ileng ba etsa dikopo pele ho la 31 Tshitwe 1998, nako e neng e behilwe pele.

KZN ho entswe dikopo tse 16 000 nakong ya pele ya dikopo tsa naha.

“Ho tsona, ho fetisitswe tse 14 000 mme ho setse feela tse 2 000. Tsona di tla sebetswa nako e le nngwe le tse ntjha, mme ho tla lefuwa pele dikopo tsa pele ho 1998.”

Ho ya ka Lefapha la naha la Ntshetsopele ya Mahae le Tlhabollo ya Naha ke kopo tse 76 000 tsa naha tse neng di qetilwe ka Hlakubele 2012.

Ke batho ba fetang milione naheng ka bophara ba seng ba fumane dihektara tse fetang tse milione di pedi tsa naha.

Ditjeho tse felleltseng tsa lenaneo la puseletso ya naha ebile R24.6 bilione.

Ho etsa kopo ya puseletso ya naha

MOHATO WA 1: Sebaka sa Kamohelo
Basebetsi ba tafole ya sebaka sa kamohelo ba tla lekola hore na o na le ditokomane tsohle tse nepahetseng mme ba o eletse ho feta moo.

MOHATO WA 2: Polokelo
Basebetsi ba lefapheng la polokelo ya ditlha ba tla o thusa ho fetisa kopo ya hao ka khomphutara.

MOHATO WA 3: Tiiselletso
O tla fumana lengolo kamora ho kenya ditlha tsa kopo ya hao. Lengolo leo le tla ba le nomoro e ikgethileng ho netefatsa hore o entse kopo ka katleho.

MOHATO WA 4: Tsebiso
O tla fumana molaetsa ka sefounu dihoeng tse 48 ka mora kopo, o netefatsang hore re fumane kopo ya hao. Kopo ya hao e tla batlisiswa mme o tla tsebiswa ka tswelopele kgafetsa, kapa ha o e kopa.

HO ETSA KOPO HA HO NA TEFELLO

TSELA YA HO LATEDISA KOPO YA HAO: O ka letsetsa nomoro ena ya mahala 0800 007 095 kapa o ikopanye le kantoro e nngwe ya tse 14 tse ka hara naha.

- O ka etsa kopo ya hao kae?**
- Gauteng:** 9 Bailey Street, Hukung ya Steve Biko le Johannesburg Ramokhoase Street, Arcadia, Tshwane. Mohala: 012 310 6500

Foreistata: Old Postbank Building, (Hukung ya East Burger le Selbourne Street, Bloemfontein). Mohala: 015 430 0444

KwaZulu-Natal: Umhlaba House, 139 Langalibalele Street, Pietermaritzburg le 158 -160 High Street, Vryheid. Mohala: 033 341 2674

Kapa Botjhabela: Old SARS Building, 22 Station Street, East London le 66 Prince Alfred Street, Queenstown. Mohala: 043 722 1487

Kapa Leboya: Hyesco Arcade, 4 – 8 Old Main Road, Kimberley. Tel: 053 807 5700
- Leboya Bophirimela:** Unit 4 Batlhaping Street, (Pela Moaho wa SARS), Mmabatho le Prime Plaza Building 52 Market Street, Vryburg. Mohala: 018 389 9658/9600

Kapa Bophirima: Van der Sterr Building, Rhodes Avenue, Mowbray, Cape Town le 33 Shamrock Place, 97 York Street, George. Mohala: 021 658 4300

Limpopo: 61 Biccard Street, Polokwane. Mohala: 015 284 6300

Mpumalanga: Restitution House, 30 SamoraMachel Drive, Mbombela le 23 Hi-tech House Hukung ya Botha and Rhodes Streets, eMalahleni. Mohala: 013 752 4054

Ha re shebela pele, mmuso o entse dipuisano le sepolesa, batjha le bankakarolo ba bang ba motseng oo ho sekeseka dillo tsa setjhaba le ho tla ka ditharollo.

“Tema e teng mme Moporesidente o tla netefatsa hore re tiisa ntwa ena re buseletse botho setjhabeng sa Eersterust,” ho tjholo Motlatsaletona Manamela.

KANTORO E NTJHA YA BATJHA BAKENG SA EERSTERUST

Setsi sa Naha sa Ntshetsopele ya Batjha (NYDA) se tla bula kantoro Eersterust pele ho mafelo a Pudungwana selemong sena se hodimo, ho fana ka leseding ka thuto, kgetho ya mesebetsi, mesebetsi le menyetla ya moruo.

NYDA, ka tshebedisano mmoho leToropo ya Tshwane mmoho le porofense, di rera ho etsa Leano La Batjha la Ntshetsopele ya

Meralo ya Kaho, Eersterust, moo batjha ba 100 ba motse batla aha matlo a 100 ho ntlafatsa taba ya tlhoko ya matlo. Ba tla rupellwa ka kaho ya matlo, ho kenya dipeipi tsa metsi le ho sebetsa ka lepolanka.

Majoro wa Toropo ya Tshwane Kgosientso Ramokgopa o re mmasepala le yena o abile R300 milione bakeng sa dikoporasi tsa batjha mme a kgothaletsa batjha ba motse oo ho qala dikoporasi tseo e leng tsa bona e le ho lwantsha ho hloka hla ha mesebetsi.

Ho feta moo, R15 milione e beheletswe ka thoko bakeng ba baithuti ba materiki ba ipabotseng ka ho ba le matshwao a hodimo empa ba hloka tjelele ya ho ntshetsa dithuto tsa bona pele.

Toropo ya Tshwane hape e tla sebetsa le setjhaba ho aha setso sa setjhaba sa dipapadi, ketso e tla kgothaletsa batjha ho tloha diterateng.

DITABA TSE AKARETSENG

Lefapha la Merero ya Lehae le ntlafatsa ditshebeletso bakeng sa bohle

Batswadi ba tshwanela ho ngodisa masea a bona matsatsing a 30 a tlhaho ho thusa mmuso ho rerele pele.

Noluthando Mkhize

Ho tloha ka Pherekong 2016, batswadi ba ngodisang tlhaho ya masea a bona kamora matsatsi a 30 ba tla tlameha ho paka Lefapheng la Merero ya Lehae hore e fela e le Maafrica Borwa e le ka nnete.

Hona ke ho ya ka Motsamai e Moholo wa Lefapha la Merero ya Lehae, Mkuseli Apleni, ya sa tswa bua le Vuk'uzenzele.

O itse ke boikarabelo ba batswadi bohle ho netefatsa hore masea a bona a ngodisitse le Lefapha la Merero ya Lehae matsatsing a 30 a tlhaho.

“Ha ba sa etse jwalo, batswadi ba tla tlemeha ho hlalosa hore na hobaneng ba sa kgone ho ngodisa bana matsatsing a 30. E le ho ya ka tlhaloso tsa bona, kopo tsa bona di tla dumellwa ke Motsamai e Moholo kapa Letona hobane re tlameha ho netefatsa hore batswadi ba a utlwisisa hore ba tshwanela ho latela molao ona.”

Moporesidente Jacob Zuma le Letona la me-

hleng la Merero ya Lehae, Ngaka Nkosazana Dlamini-Zuma, ba ile ba thakgola lenaneo la boingodiso ba ka mora nako ka 2010 ho netefatsa hore batho ba ngodisa bana ba bona nako e tshwanetseng.

“Molawana wa lefapha o re kenelo ya pele ya boingodiso ba palo ya batho ke ha o ngodisa tlhaho ya hao. Mehlang ya pele batho ba ne ba sa tsebe lebaka la ho ngodisa bana ba bona.”

Apleni o re ho ne ho e na le dipetlele tse fetang tse 300 naha ka bophara tse neng di sebetsa le lefapha ho netefatsa hore bana ba ngodiswa ha ba hlaha.

Ha ho ne ho qalwa boingodiso ba ka mora nako, lefapha le ne le na le boingodiso ba tlhaho ya bana ba ka bang 500 000 ba kamora nako.

“Palo ena e ile ya fokotseha ho ya ho ka tlasa 100 000.”

Ho ya ka Apleni, masea a sa ngodiswang matsatsing a 30 ha a kgone ho fumana tjehelete ya mmuso hobane ho hloka hlahla lengolo la ngwana la tlhaho le bontshang dintlha ka

bobedi ba batswadi ba hae ho etsa kopo.

Boingodiso ba bana bo etsa hore mmuso o rerele pele.

Apleni o re lefapha la hae le sebetsa le mafapha a mang a mmuso e le karolo ya Letsholo la Fielu ho netefatsa hore MaAforika Borwa a bolokehile.

“MaAforika Borwa le melata ba tlameha ho latela molao. Ho na le tumelo ya hore Letsholo la Fielu le tobana le melata feela. Aforika Borwa re na le tshebetso ya kopanelo. Ha mapolesa a futuha, ka tshebedisano mmoho le Lefapha la Merero ya Lehae le mafapha a mang a mmuso, a tshwara mang le mang ya fumanwang a na le dithethefatsi, e le MaAforika Borwa kapa e le melata.”

OPERATION PYRAMID

Lefapha hape le thakgotse Operation Pyramid ho netefatsa taolo e thata ya marokgo.

Maikemisetso a Operation Pyramid ke ho beha motheo bakeng sa Lefapha la taolo ya Marokgo (BMA) ho ntlafatsa tsamaiso le tshebedisano mmoho pakeng tsa mmuso le balekane ba setjhaba ho boloka marokgo a naha a fatshe, a moyeng le a lewatle.

Thakgolong ya lenaneo lena haufinyane, Letona la Merero ya Lehae, Malusi Gigaba o itse diphephetso tse tobileng taolo ya marokgo ke ho tsamaya ha batho, botlokotsebe bo rerilweng pakeng tsa dinaha, botlokotsebe, boferekanyi, diphoofolo tse kotsing ya ho hlaselwa, ditlhoko tsa tlhaho le mafu a diphoofolo, dimela le batho.

Gigaba o ekeditse ka hore dibaka tse kgolo tsa moyeng le lewatle di hlaselwa ke ho tsamaya ho seng molaong.

BMA e tla nka boikarabelo ba meralo ya kenelo ya mawatlle le tlhokomelo mme e tla iketsetsa tlwaelo le boitsebiso boo eo e leng ba yona le maemo a tshebetso.

Apleni o re Lefapha la Merero ya Lehae le sebetsa mmoho le mafapha a 11 a mmuso ho thakgola BMA.

“Ke batla boikarabelo bona bohle ka tlasa lefapha le le leng. Ka 2017, taolo ya marokgo e tla be e tsitsitse.”

LEFAPHA LA MERERO YA LEHAE LE SEBEDISA MARANGRANG A KGOKAHANO

Apleni o itse ke nako e monate haholo lefapheng ka ha le lokisetse ho ntlafatsa ditshebeletso tsa lona ka thuso ya thekenoloji e tla

netefatsa hore Lefapha la Merero ya Lehae le sebetsa ka potlako.

“Batho ba tla kgona ho etsa kopo ya phasepoto kapa ya karete ya boitsebiso ba iphomoletse, ba le ithaneteng mme ba patala ka khomphutara. Ba tshwanela feela ho ya bankeng ho ya hatisa menwana le ho nka ditshwantsho.

Lefapha le entse selekane le dibanka hore batho ba kgone ho etsa dikopo ka banka.

“Re nahana hore marangrang a thekenoloji ke karabo. Kamora ho etsa kopo ya phasepoto, ho tla nka matsatsi a sa feteng a 13 ho e fumana.”

Motsamai e Moholo wa Lefapha la Merero ya Lehae Mkuseli Apleni o re lefapha le tla ntlafatsa ditshebeletso tsa lona ka thuso ya thekenoloji.

Ha o batla ho tseba haholwanyane letsetsa: 0800 60 11 90

Metse e ya ntlafatswa

Noluthando Mkhize

Tlhoko ya ho bona motse o ntlafaditswe e ile ya etsa hore mosebeleletsi wa motjha Yolanda Madyira, 27, karolo ya hore e be karolo ya Jessica Fortuin Fellowship (JFF), lenaneo la dilemo tse pedi le kgothaletsang ntlafatso ya metse.

Dilemong tse ding le tse ding tse pedi, ho kgethwa batjha ba 33 bakeng sa lenaneo leo, mme le ba thusa ho thakgola le ho tsamaisa mekgatlo e tsitsitseng ya baahi e nkang karolo ntshetsopeleng ya metse.

Hape ba ithuta ho laola dithakgolo tse kenyang tjehelete tse unelang bona le metse melemo.

JFF, e leng lenaneo la lefapha la Naha la Ntshetsopele (NDA) le ikemiseditse ho nka boikarabelo le ho fetola maemo a setjhaba a moruo, e ile ya rehellwa ka Jessica Fortuin ya seng a ile boya batho, mosebeleletsi wa nako e telele wa setjhaba ya ileng a qala ho sebetsa le NDA ka 2003 eo ebileng a sebeleditseng ntshetsopele ya setjhaba dilemo tse 34.

“Ho bohlokwa haholo hore jwaloka batjha re be mafolofolo ha ho tluwa ntshetsopeleng ya motse wa bo rona. Re na le matla a ho bopa phetoho le ho rarolla mathata a setjhaba a kang bogkoba ba dithethefatsi le dikgoka,”

ho tjholo Madyira.

NDA e ile ya thakgola JFF ka 2014 e le ho ntlafatsa ntshetsopele ya metse ka ho batla batjha ba qetileng dithupello tsa bona tsa thekolohelo, dithuto tsa ntshetsopele, mahlale a ipapisitseng le dipatlisiso, batho mmoho le a setjhaba.

NDA, e leng karolo ya Lefapha la Ntshetsopele ya setjhaba, e fuwa boikarabelo ba ho fedisa bofuma ka ho sebetsana le mekgatlo ya setjhaba e le ho e ruta ho matlafatsa metse.

Madyira, ya nang le lengolo la degree la mahlale a dipolotiki ho tswa Yunivesithing ya Kapa Bophirima, o re pele a sebetsa le JFF o ne a sa fumane mosebetsi.

Ho tswa ofising e Kapa ya NDA, Madyira o qadile thupello ya hae ngwahola. O re o thabela ho sebetsa le mekgatlo e sa fumaneng phaello (di-NPO), hobane e thusa ho ntlafatsa naha.

“Mosebetsi oo ke o etsang o mpha bokgoni bo tswileng matsoho ba ho sebetsa le di-NPO. Re rupella batho mekgatlong mme re ba ruta ka moo NPO ya nnete e tshwanelang ho tsamaiswa ka teng hobane maikemisetso a bona ke ho thusa setjhaba.

“Ho ba karolo ya lenaneo lena hape ho nthutile hore na batho ba hloka ke ba jwang. Ke dula ke batlana le ditsela tsa ho thusa di-NPO tseo ke sebetsang le tsona hore

di ntlafale di be betere.”

Molaodi ya ka Sehloohong Wa NDA, Ngaka Vuyelwa Nhlapo o re lenaneo lena le fa batjha monyetla wa ho fumana boiphihlelonmosebetsing, tsela e tsepamang le tshusumetso ya ntshetsopele le boiphihlelo.

“Ka lenaneo lena, re lokisetse batjha ho phela maphelo a bona ka botlalo le hore ba ikgannele maphelo a bona le a setjhaba ntshetsopeleng le katlehong,” ho tjholo Ngaka Nhlapo.

NDA hape e nka karolo dipatlisising tse lekaleng la ntshetsopele ebile e file ba qetileng dithupello tsa bona monyetla dipatlisising.

E elellwa hore ho bohlokwa hore batjha ba kgothaletswe hore ba ye lekaleng la ntshetsopele hore ba nke karolo e kgolo ho fedisweng ha bofuma.

“Lekala lena le hloka dikelello tse tletseng boqapi le di diporojeke tse tla matlafatsa metse e fumanehileng le ya mahaeng le ho kgothaletsa dilekane pakeng tsa metse, batho, mmuso le makala e ikemetseng,” ho tjholo Ngaka Nhlapo.

TLHOKO E HOLANG YA BASEBELETSI BA THEKOLHELO

Maqalong a selemo sena Letona la Ntshetsopele ya Setjhaba, Bathabile Dlamini o ile

a re Pitsong ya Babeletsi ba Thekolohelo, ho na le tlhokeho ya basebeleletsi ba thekolohelo ka hara naha.

Ha jwale, tekatekanyo ya mookamedi ho mosebeleletsi ke 1:10 ho isa ho 1:13 ho ya ka sebaka seo ba leng ho sona, mme ho tlohele basebetsi ba bangata ntle le taolo.

Lefapha hape le itse tekatekanyo ya basebeleletsi ba setjhaba palong ya batho ka kakaretso e lekanyetswa ho 1:5000, mme e ka hodimo haholo ho palo e kgothaletswang. Sena se mpefatswa ke taba ya hore basebeleletsi ba setjhaba ba lebelletswe hore ba e be 'basebetsi ba tlwaelehileng ka kakaretso ba ntshetsopele'.

Ditlamorao tsa sena ke ketso tse fokolang tse malebana le ditlwaelo le maemo a mesebetsi ya thekolohelo.

Hore ho fihlellwe mokolokotwane wa basebeleletsi ba 55 000 ba thekolohelo, jwaloka o behilwe ke Morero wa Naha ya Ntshetsopele, lefapha le entse leano la thuso ya ditjhelete le thusang baithuti ba batlang ho ithutela tsa thekolohelo diyunivesithing.

Ha esale leano lena la thuso ya ditjhelete le qadile ke batjha ba ka bang 8 000 ba seng ba rwetse dinaledi ka thuso ya lefapha. Ba fetang ba 3 500 ba bona ba sebeletsa setjhaba. Lefapha le sebetsa mmoho le diporofense ho sekaseka taba ya hore ba sebetse.

Ha o batla ho tseba haholwanyane letsetsa: 011 081 5500